

ÇEKLERDE KEŞİDE TARİHİNİN ÖNEMİ VE BULUNMAMASININ SONUÇLARI

Tanju Oktay YAŞAR*

GİRİŞ. A- POZİTİF HUKUKUMUZDAKİ DURUM. 1. Genel Olarak. 2. Hangi Andaki Eksiklik Geçersizliğe Neden Olur. 3. Keşide Tarihini İhtiva Etmeyen Çekin Hukuki Mahiyeti. 4. Keşide Tarihinin Önemi. **B- OLMASI GEREKEN HUKUK BAKIMINDAN.** 1. Genel Olarak. 2. Keşide Tarihini İhtiva Etmeyen Çekte İbraz Sürelerinin Hesabı. **SONUÇ.**

Kısaltmalar: a.g.e. (adı geçen eser), bkz. (bakınız), c. (cilt), E. (Esas), Ed. (Edition), HD. (Hukuk Dairesi), HUMK (Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu), İİK. (İcra İflas Kanunu), K. (Karar), m. (madde), MK. (Madeni Kanun), s. (sayfa), S. (Sayı), T. (Tarih), TCK. (Türk Ceza Kanunu), TTK. (Türk Ticaret Kanunu), vd. (ve devamı), Y. (Yargıtay), YKD. (Yargıtay Kararları Dergisi).

GİRİŞ

Ülkemizde çek kullanımı her geçen gün biraz daha yaygınlaşmaktadır. Çeklerin şekle sıkı sıkıya bağlı kıymetli evraktan olması, düzenlenmesinde veya kullanılmasında ayrı bir dikkat gösterilmesini gerektirmektedir. Çok basit gibi görünen bir unsur eksikliği yüzünden çekler bu niteliklerini kaybederek, lehdar veya hamillerini güç durumlarda bırakabilmektedirler. Çalışmamızda çekin unsurlarından keşide tarihi ve bu unsurun yokluğu halini ele alıp, önce pozitif hukukumuz daha sonra da olması gereken hukuk bakımından konuyu inceleyeceğiz.

A) POZİTİF HUKUKUMUZDAKİ DURUM

1. Genel Olarak

Keşide günü (tarihi), Türk Ticaret Kanununun çeklerin şekli unsurlarını düzenleyen 692 nci maddesinin 5 inci bendinde, çeklerin zorunlu unsurlarından sayılmıştır. Senet metninde keşide tarihinin bulunmaması halinde böyle bir senet, diğer unsurları tam olsa bile, çek olarak kabul

* Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, Ticaret Hukuku Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi.

edilmeyecektir (Bkz. TTK. m. 693/I). Bu husus doktrin ve Yargıtay içtihatlarında hiç bir tereddüte yer bırakmayacak biçimde kabul edilmiş bir sonuçtur.¹

2. Hangi Andaki Eksiklik Geçersizliğe Neden Olur?

TTK. m. 692 ve 693'de bu konuda bir açıklık yoktur. Fakat TTK. m. 730/5'de açık polişeye dair TTK. m. 592'nin çekler hakkında da uygulanacağı açıkça öngörülmüştür. Bu atf nedeniyle hukukumuzda "açık çek" düzenlemek mümkün olmaktadır.² Bu husus Yargıtayın bir kararında şöyle belirtilmiştir:

"Davacı, kendisinin imza ve mührünü ihtiva eden çeki kaybettiğini ileri sürerek çekin iptalini talep etmiş; mahkeme, miktarı, ödeme yeri, keşide günü ve yeri yazılı bulunmayan bir yaprağın çek vasfında kabul edilemeyeceğinden dolayı davanın reddi cihetine gitmiş; Yargıtayca, TTK. m. 592'nin çek için de göz önünde bulundurulup iptal yönünde gerekli kararın ittihazı gerekirken, çekin tamamıyla doldurulmadığından bahisle talebin reddine karar verilmesi isabetsiz görülerek" hüküm bozulmuştur. (Y. 11. HD. 11.2.1974 T. 436 E. 420 K.)³

Böyle bir çekin, keşideci ile lehdar arasındaki anlaşmaya aykırı olarak doldurulduğu iyi niyetli hamile karşı ileri sürülemez. Böyle bir iddianın lehdar veya kötü niyetli hamile karşı ileri sürülebilmesi de ancak yazılı bir belge ile mümkündür (HUMK. m. 288, senetle-yazılı delille-isbat ilkesi).

Hem, bu şekilde ileri sürülen iddia, aradaki anlaşmaya aykırı bir surette senet metninin doldurulmuş olması durumudur. Bu ise senedin çek olma niteliğini ortadan kaldırmaz.

Öte yandan, TTK. m. 707'nin birinci cümlesinde çekin görüldüğünde ödeneceği belirtilmiş ve müteakip maddesinde ödeme için ibraz düzenlenmiştir. 3167 sayılı "Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun" un 4 üncü maddesinde de "ibraz edildiğinde" karşılığı bulunan çekin ödenmesi gereğinden söz edilmiştir.

1. Bu konuda bkz. Karayalçın, Yaşar, **Ticaret Hukuku III. Ticari Senetler** (Kambiyo Senetleri), 4. Baskı, Ankara 1970, s. 6. Öztan, Fırat, **Kıymetli Evrak Hukuku**, Ankara 1976, s. 642. Poroy, Reha, **Kıymetli Evrak Hukuku Esasları**, 10. Baskı, İstanbul, 1986, s. 259. Akısa, Adnan, **Çek**, İstanbul, 1954, s. 19. Gürbüz, A. Hulûsi, **Ticari Senetlerin İptali Davaları ve Ticari Senetlere Özgü Sorunlar**, 2. Baskı, İstanbul, 1986, s. 243 vd. Oğuzoğlu, A. Çetin, **Uygulamada Bono ve Çek**, İstanbul, 1986, s. 97'deki 9 no'lu Yargıtay kararı.
2. Bkz. Domaniç, Hayri, **Karşılıksız Çek**, İstanbul, 1983, s. 20. Şimşek, Edip, **Hukukta ve Cezada Ticari Senetler**, Ankara, 1982, s. 382.
3. Oğuzoğlu, a.g.e., s. 89.

Bu maddelerden de anlaşılıyor ki, çekin ödenmesini talep için, muhatap bankaya veya herhangi bir şubesine çeki ibraz etmek gerekir. İşte çekteki zorunlu unsurların, bu arada keşide tarihinin, bu anda yani çekin ibrazı sırasında tamam olması gerekir.⁴ Çek daha ibraz edilmeden, eksiklik bankanın içinde doldurulsa ve ilgili bunu görse bile sırf bu nedenle ödemediğine imtina edemez.

3. Keşide Tarihini İhtiva Etmeyen Çekin Hukuki Mahiyeti

a) Özel Hukuk Bakımından:

Böyle bir senedin (belgenin), çek niteliğini haiz olmadığını daha önce söylemiştik. Acaba bu senet, alacak (borç) senedi sayılabilir mi?

Her şeyden önce, çek niteliğini taşımayan bir belgenin borç doğuran bir niteliği yoktur. Çünkü çek, hukuki niteliği itibarıyla çifte yetki veren bir havaledir. Bonoda olduğu gibi bir borç ikrarını içermez.⁵

Böyle bir belge, Yargıtayın pek çok kararında da belirtildiği gibi, alelade bir havale emridir (diğer şartları taşımak kaydıyla).

b) Takip Hukuku Bakımından:

Böyle bir senedin kambiyo senetlerine mahsus yolla takibe konu yapılamayacağı hususunda bir tereddüt yoktur. Eğer keşide tarihini ihtiva etmeyen bir çek, kambiyo senetlerine mahsus yolla takibe konulmuşsa, icra tetkik mercii belgenin çek niteliğinde olmadığı ve bu nedenle de bu yolla takibe konu yapılamayacağını re'sen incelemekle yükümlüdür (İİK. m. 170/a).⁶

Acaba bu belgeye dayanarak genel haciz yoluyla takipte bulunulabilir mi?

Eğer takip borçlusu (yani keşideci) takibe itirazda bulunmazsa sorun yoktur. Aslında bu durumda bir belgeye dayanmak dahi gerekmez. Sorun, takip borçlusunun takibe itiraz etmesi halinde ortaya çıkar.

Burada İİK. m. 68/I önem kazanır. İtirazın kaldırılmasını talep edecek olan alacaklının takibinin, bu maddede sayılan belgelere dayanması gerekir; aksi halde talep reddolunur. Bu belgeler: İmzası ikrar veya noterlikçe tasdik edilen borç ikrarını mutazammın senetler yahut resmi dairelerin veya yetkili makamların yetkileri dahilinde ve usulüne göre verdikleri makbuz veya belgelerdir.

4. Şimşek, a.g.e., s. 440.

5. Bu konuda bkz. Oğuzoğlu, a.g.e., s. 111'deki 30 no'lu Yargıtay kararı.

6. Bkz. Oğuzoğlu, a.g.e., s. 100'deki 14 no'lu Yargıtay kararı.

İİK.'nun bu hükmü karşısında takip borçlusu olan keşidecinin, imzasını ikrar etmesinin de bir önemi yoktur. Çünkü bu tür bir belge, borç ikrarını içeren bir belge değildir. Sonuç olarak takip alacaklısı, genel haciz yoluyla yapacağı takipten de bir sonuç alamaz.

Alacaklının yapabileceği tek şey, genel mahkemelerde Borçlar Kanununa göre bir alacak davası açmak ve keşide tarihi olmayan belgeyi (imzası inkar edilmemişse) yazılı delil başlangıcı olarak ibraz edip tanıkla isbat yoluna gitmektir.⁷

c) Ceza Hukuku Bakımından:

i. 3167 Sayılı Kanuna Göre:

3167 sayılı Kanunun 16 ncı maddesinde düzenlenmiş bulunan karşılıksız çek keşide etme şekli suçunun oluşabilmesi için her şeyden önce ortada bir "çek" bulunmalıdır. Bu husus, olmazsa olmaz (conditio sine qua non) hükmündedir. Hal böyle olunca, keşide tarihi olmayan bir belge -çek niteliğini haiz olmadığından- bu suça vücut vermeyecektir.⁸

ii. Türk Ceza Kanununa Göre:

Doktrin ve Yargıtayda, eksik unsurlu olduğundan çek niteliği taşımayan belgelerin (şartları olmak kaydıyla) TCK. m. 503'deki dolandırıcılık suçuna vücut vereceği kabul edilmektedir. Nitekim, şekle uygun olmayan bir varaka hukuken çek niteliğini taşımadığından çeke bağlı her türlü sonuçların onun hakkında uygulanamayacağı, böyle bir vesika ile karşı tarafın hülûs ve saffetinden istifade edilerek haksız menfaat sağlama amacı güdülmüşse elbette ki dolandırıcılık suçununun da oluşacağı ileri sürülmüştür.⁹

4. Keşide Tarihinin Önemi

Keşide tarihinin, çeklerin zorunlu unsurlarından olması yanısıra başka özellikleri de vardır. Çünkü keşide tarihi, çeke ilişkin bazı sürelerin hesaplanmasında göz önünde tutulur. Bunları ikili bir ayrıma tabi tutarak inceleyebiliriz.

a) Keşide Tarihinin Doğrudan Önemi Haiz Olduğu Haller

- İbraz Sürelerinin Hesaplanmasındaki Önemi:

TTK. m. 708'in ilk üç fıkrasında ibraz süreleri belirtilmiş ve son fıkrasında da bu sürelerin, çekte keşide günü olarak gösterilen tarihten itibaren işlemeye başlayacağı öngörülmüştür.

7. Bkz. Karakaya, Selahattin, **Karşılıksız Çek**, Ankara, 1986, s. 86 vd. 20 ve 21 no'lu kararlar.

8. Donay, Süheyl, **Son Değişiklikler Açısından Çek**, İstanbul, 1986, s. 95 vd.

9. Daha fazla bilgi için bkz. Donay, **a.g.e.**, s. 100; Ayrıca bkz. Karakaya, **a.g.e.**, s. 78'deki 7 ve 8 no'lu Yargıtay kararları.

- Keşidecinin Ehliyetini Tayindeki Önemi:

Keşideci, çekin tanzimi sırasında fiil ehliyetini haiz değilse, senetteki taahhüdün hükümsüzlüğünü herkese karşı ileri sürebilir. Kural olarak, keşide tarihi ile çekin ihdas edildiği tarih aynıdır. Bu kuralın istisnasını sonraki (post-dated) ve önceki (ante-dated) tarihli çekler teşkil eder.

b) Keşide Tarihinin Dolayısıyla Önem Arzettiği Haller:

- Çekten Caymada Önemi:

Kanunda çekten caymanın, ibraz müddetinin geçmesinden sonra hüküm ifade edeceği öngörülmüştür (TTK. m. 711/II).

İbraz süreleri keşide tarihinden itibaren işleyeceği için, dolaylı olarak, keşide tarihi cayma süresinin hesabında da esas teşkil etmektedir.

- Protesto Süresinin Hesaplanmasındaki Önemi:

Protesto, ibraz süresinin geçmesinden önce yapılmalıdır (TTK. m. 721/I). Burada da tıpkı caymada olduğu gibi, keşide tarihi dolaylı bir rol oynamaktadır.

- Zamanaşımı Bakımından Önemi:

Hamilin, cirantalarla keşideci ve diğer çek borçlularına karşı haiz olduğu müracaat hakları, ibraz müddetinin bitiminden itibaren 6 ay geçmekle zamanaşımına uğrar (TTK. m. 726/I). Burada da yukarıda belirttiğimiz gibi dolaylı bir etki söz konusu olmaktadır.

B) OLMASI GEREKEN HUKUK BAKIMINDAN

1. Genel Olarak

Daha önce de belirtildiği gibi çeklerde keşide tarihinin asıl pratik önemi, ibraz sürelerinin hesaplanması bakımındandır.¹⁰

Fonksiyonel açıdan bakıldığında bir ödeme aracı olan çek, görüldüğünde ödenir; aksine yazılmış bir kaydın etkisi yoktur (TTK. m. 707/I). Fakat kanun koyucu, ödeme tehdidinin belirli bir süre ile sınırlandırılması ihtiyacı ile ibraz sürelerini kısa tutarak bu süreler geçtikten sonra keşideciye çekten cayma olanağını tanımıştır. Tüm bu nedenlerle keşide tarihinin önemi reddedilemez bir husustur ve tüm çeklerin keşide tarihini ihtiva etmesi tercihe şayandır.

Fakat keşide tarihi olmayan bir belgeyi çek saymamak, menfaatler dengesine ters düşer. Böyle bir belge söz konusu olduğunda, lehdar veya hamillerin menfaatine ağırlık vererek hukuki ilişkiyi mümkün mertebe ayakta tutmak gerekir.

10. Bkz. Poroy, a.g.e., s. 259.

Keşideci tarafından keşide tarihi yazılmadan tedavüle çıkarılmış bulunan bir senet, açık çek hükmünde olup, sırf bu nedenle geçersiz sayılması söz konusu olmaz. Eğer lehdar veya hamiller, ödeme için çeki ibraz etmeden önce bu eksikliği giderirlerse belge, çek niteliğini kazanacak, aksi halde çek niteliğinde sayılmayacaktır. Oysa ki bu durum genellikle lehdar veya hamilin bilgisizlik veya dikkatsizliğinden ileri gelmekte olup lehdar veya hamil iyi niyetli durumdadır. Aksini, yani onların kötü niyetini kabul etmek söz konusu edilemez. Çünkü hiç kimse, geçersizliğe yol açacağını bile bile bu tür eksikliğin devam etmesine göz yummaz. Gerçekte, taraflar yani hem keşideci (en azından başlangıçta) hem de lehdar veya hamil bu çekin, çek olarak geçersiz olmasını arzulamamaktadırlar. Aksi halde keşidecinin, çeki salt dolandırıcılık kasdıyla tedavüle çıkarması söz konusu olur. Biz, böyle olmadığı varsayımından hareket ediyoruz; çünkü hiç kimse kendi dolandırıcılık kasdını ileri sürmez. Öte yandan, "Hiç kimse kendi kusuruna dayanamaz" şeklindeki genel hukuk prensibi de buna engeldir.

Bizim de etkilendiğimiz Kıta Avrupası hukuk sisteminin aksine Anglo-Amerikan sisteminin etkisinde olan İngiliz ve Amerikan Hukukunda keşide tarihi, çeklerde geçerlik unsuru olarak kabul edilmemiştir.¹¹ Benzer şekilde, Portekiz Ticaret Kanununda (m. 282/1) keşide tarihinin sonradan kanıtlanmasına olanak verilmiştir.¹²

Kanaatimizce, keşide tarihini taşımayan çekler, görüldüğünde (ibrazında) ödenmelidir. Açık çeki tedavüle sokan keşideci, bu riski göze almalıdır. Hele, keşideci tacir ve işi icabı kambiyo taahhüdünde bulunmuş ise gerekli özeni göstermek, basiretli bir iş adamı gibi davranmasının gereği olup (TTK. m. 20/II) bu tür riskleri öngörebilmesi gerekir.¹³

Bu çözüm tarzı, çekin görüldüğünde ödeneceği şeklindeki esasa uygun olduğu gibi hakkaniyet kurallarına da ters düşmemektedir. Örneğin keşide tarihi olarak 2000 yılının tarihini taşıyan bir çek, teorik açıdan, muteber addedilmektedir (sonraki tarihli çek). Böyle bir çekte ibraz süresi, çekin tedavüle çıkarıldığı andan başlayarak üzerinde şeklen bulunan ve fakat gerçeği ifade etmeyen tarihe, hatta bu tarihten itibaren hesaplanacak ibraz sürelerinin sonuna kadar uzatılmış olacaktır. Bu durumda dahi hukuk düzenimiz bu tür çekleri geçerli kabul etmiş ve çek ilişkisinin geçerliliğini ayakta tutmaya çalışmıştır. Hal böyle iken, keşide

11. Megrah, Maurice, **Byles on Bills of Exchange**, London, 1965, s. 17, 253. Ayrıca bkz. Cowen, Denis V., **The Law of Negotiable Instruments in South Africa**, 3rd. Ed. Johannesburg, 1955, s. 69.

12. Megrah, a.g.e., s. 17, dip not 61'e bkz.

13. Karşılaştırmamız, Y. 13. HD'nin 25.12.1986 tarihli kararı (YKD. c: XIV) S: 1. Ocak. 1988, s. 69-70.

tarihini ihtiva etmeyen bir çeki, sırf bu nedenle geçersiz saymak, ihtiyaçlara ve iyi niyetli hamillerin menfaatine aykırı düşen şekilci bir yorum tarzı olacaktır.

2. Keşide Tarihini İhtiva Etmeyen Çekte İbraz Sürelerinin Hesabı

Bu konuyu hamiline yazılı çekler ile diğerlerini ayırarak incelemekte fayda vardır. Bu ayırım, söz konusu çek türlerinin niteliğinden kaynaklanmaktadır.

Gerçekten emre veya nama yazılı çeklerin devrinde ciro veya alacağın temlikine ihtiyaç varken hamiline yazılı çeklerde, çekin teslimi yeterli olmaktadır. İlk iki devir türünde devir tarihini bilmenin imkan dahilinde olmasına rağmen, sonuncusunda çek üzerinde bu tarihi görmemiz mümkün değildir.

Emre veya nama yazılı çek eğer ciro veya temlik edilmemişse çek hâlâ lehdarda olup araya başka bir şahıs girmemiştir. Bu durumda kural olarak, çek görüldüğünde ödenmelidir. Fakat keşideci, ibrazın, lehdarla arasında bulunan anlaşmadaki süreden sonra vuku bulduğunu yazılı bir belge ile isbat edebilir. Bu durumda dahi senedin, çek olma niteliği ortadan kalkmaz. Çekin ibrazı tarihi, ibraz süresinin başlangıç günü olarak kabul edilmeli, protesto, zamanaşımı vb. sürelerin hesabında bu tarih göz önünde tutulmalıdır.

Emre veya nama yazılı çek eğer ciro veya temlik edilmiş ise, çek üzerinden devir tarihini bilebilmemiz imkan dahilindedir. Bu durumda ciro veya temlikin, ibraz süresinin ilk gününde yapıldığı karine olarak kabul edilmeli ve süreler bu tarihten itibaren hesaplanmalıdır.

Hamiline yazılı çeklerde devir, teslim yoluyla gerçekleştiğinden çek üzerinde bir devir tarihine rastlamak mümkün değildir. Bu tür çekler, görüldüğünde (ibrazında) ödenmeli ve ibraz tarihi, ibraz süresinin ilk günü sayılıp ilgili süreler buna göre hesaplanmalıdır.

SONUÇ

Türk Hukuk doktrin ve uygulamasında keşide tarihini ihtiva etmeyen çekler -diğer unsurları tam olsa bile- çek niteliğinde sayılmamaktadır. Hal böyle olunca çekte ilişkin hükümler, bunlar hakkında uygulanmamaktadır. Oysa bu eksiklik, genellikle bir dikkatsizlik veya bilgisizlik sonucu ortaya çıkmaktadır. Ayrıca keşidecinin, bu eksikliğe bağlı olarak geçersizliği ileri sürmesinin MK/2'deki objektif iyi niyet kuralıyla ne derece bağdaşacağı da tartışılabilir. Bu nedenle keşide tarihini ihtiva etmese bile bu tür bir belgeyi çek niteliğinde kabul etmek, iyi niyetli lehdar veya hamillerin menfaatini korumak bakımından tercih edilmelidir.

